

PWYLLGOR

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

DYDDIAD

8 CHWEFROR 2024

TEITL

DIWEDDARIAD CANOL BLWYDDYN AR RISGIAU LLYWODRAETHU
CYNGOR GWYNEDD

PWRPAS YR ADRODDIAD

EGLURO I'R PWYLLGOR Y NEWIDIADAU SYDD WEDI BOD I RISGIAU
LLYWODRAETHU'R CYNGOR ERS CYFLWYNO DATGANIAD
LLYWODRAETHU BLYNYDDOL 2023 I'R PWYLLGOR YN HYDREF 2023

AWDUR

DEWI MORGAN, PENNAETH CYLLID

GWEITHREDIAD

DERBYN Y WYBODAETH A SYLWEBU AR Y CYNNWYS

1. CEFNDIR

- Cyflwynwyd Ddatganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor ar gyfer 2023 i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 12 Hydref 2023. Mae gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio swyddogaeth allweddol i herio dulliau paratoi a chynnwys y Datganiad.
- Yn y cyfarfod, bu i'r Pwyllgor ystyried y Datganiad Llywodraethu Blynyddol drafft a'i gynllun gweithredu. Ar ôl gwneud hynny, bu i'r Pwyllgor gymeradwyo'r Datganiad, ac argymhell fod Arweinydd y Cyngor a'r Prif Weithredwr yn ei arwyddo.
- Ar yr un pryd, awgrymodd y Pwyllgor fod adroddiad canol blwyddyn yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor yn rhoi diweddariad o'r sefyllfa.
- Mae copi o Ddatganiad Blynyddol 2023 wedi cael ei gynnwys yn yr Atodiad er mwyn rhoi cyd-destun i'r aelodau.

2. ASESU'R FFRAMWAITH LYWODRAETHU

- Mae'r fframwaith lywodraethu dan asesiad parhaus gan y Grŵp Asesu Trefniadau Llywodraethu yn ystod y flwyddyn. Cynhyrchir y Datganiad Llywodraethu Blynyddol er mwyn crynhoi canlyniad yr hunanasesiad llywodraethu mewn datganiad sydd yn dweud wrth Bobl Gwynedd beth yw ein fframwaith lywodraethu, a pa mor dda mae'n gweithio. Aelodau'r Grŵp yw y Prif Weithredwr, y Swyddog Monitro, y Swyddog Adran 151, Pennaeth Cefnogaeth Gorfforaethol, Pennaeth Cynorthwyol Cefnogaeth Gorfforaethol, Pennaeth Cyllid Cynorthwyol, y Rheolwr Risg & Yswiriant a'r Rheolwr Gwasanaeth Cefnogi Busnes y Cyngor.
- Mae Cofrestr Risg Llywodraethu, sy'n rhan o Gofrestr Risg Corfforaethol y Cyngor, wedi cael ei ddatblygu yn unol â'r 7 Egwyddor Craidd ar gyfer Llywodraethu Da sydd wedi eu cynnwys yn Fframwaith CIPFA/Solace *Delivering Good Governance in Local Government (2016)*. Mae'r Cofrestr Risg Llywodraethu yn adnabod risgiau mewn 24 o feysydd llywodraethu gwahanol, gan nodi'r rheolaethau sydd gan y Cyngor yn eu lle er mwyn lliniaru'r risgiau hyn.
- Mae cyfrifoldeb penodol am y risgiau hyn wedi eu rhannu ar draws y Cyngor, fel a ganlyn

Adran	Nifer Risgiau
Cefnogaeth Gorfforaethol	5
Cyllid	4
Tai ac Eiddo	1
Tîm Arweinyddiaeth a Chyfreithiol	14
Cyfanswm	24

- Yr adran berthnasol sy'n gyfrifol am asesu'r risgiau hyn yn barhaus, gyda'r Grŵp Asesu Trefniadau Llywodraethu yn cadw trosolwg ohonynt.

2.5 Fel sy'n gyffredin mewn trefniadau rheoli risg, rhoddir ystyriaeth i ddau ffactor wrth sgorio maint y risgiau yma, sef

- **Effaith** y digwyddiad petai'r risg cael ei wireddu
- **Tebygolrwydd** y risg o gael ei wireddu.

2.6 Mae'r Effaith a'r Tebygolrwydd yn cael eu sgorio o 1 i 5, gan ddefnyddio'r canllawiau sgorio canlynol.

Effaith

Sgôr	Effaith	Diffiniad
5	Catastroffig	Effaith catastroffig ar unrhyw drigolyn (e.e. colli bywyd) neu effaith dinistriol ar fywyd neu les nifer fawr o drigolion
4	Dinistriol	Effaith dinistriol ar fywyd neu les nifer o drigolion (e.e. lle byddai ansawdd bywyd neu les rhywun yn cael ei effeithio i'r graddau fod anghenion dwys ganddynt am gymorth i'w galluogi i fyw eu bywydau) neu sylweddol iawn ar nifer fawr o drigolion
3	Sylweddol iawn	Effaith sylweddol iawn ar fywyd neu les nifer o drigolion (e.e. effaith yn golygu y byddai ansawdd ei bywyd neu les yn sylweddol is na'r hyn y byddem yn ei ddisgwyl i un o drigolion Gwynedd) neu arwyddocaol ar nifer fawr o drigolion
2	Arwyddocaol	Effaith arwyddocaol ar fywyd neu les nifer o drigolion (e.e. effaith ar fywyd neu les ond yn disgyn o fewn amrediad disgwyliadwy bywyd dydd i ddydd) neu gweladwy ar nifer fawr o drigolion
1	Gweladwy	Effaith gweladwy ar fywyd neu les rai trigolion (e.e. effaith yn weladwy ond ddim yn effaith arwyddocaol i'w lles) neu ymylol ar nifer fawr o drigolion.

- Nifer = 10au i 100oedd o drigolion
- Nifer fawr = 1,000oedd i 10,000oedd o drigolion

Tebygolrwydd

Sgôr	Tebygolrwydd	Diffiniad
5	Digwydd rŵan	Mae'r effaith i'w weld rŵan (h.y. mae o'n digwydd)
4	Tebygol iawn	Tebygol iawn y bydd yn amlygu ei hun yn y dyfodol gweladwy
3	Tebygol	Siawns y gallai ddigwydd, ond efallai ddim
2	Annhebygol	Tebygolrwydd iddo ddigwydd yn isel - ond dal yno
1	Annhebygol iawn	Annhebygol iawn o ddigwydd

2.7 Lluosir y Sgôr Effaith a'r Sgôr Tebygolrwydd gyda'i gilydd i roi **Sgôr Risg Presennol**, sef sgoriau'r risgiau ar sail y rheolaethau sydd yn eu lle ar hyn o bryd. Diffinnir Sgôr Risg o uchel iawn i isel fel a ganlyn:

Sgôr 20-25	Risg Uchel iawn
Sgôr 12-16	Risg Uchel
Sgôr 6-10	Risg Canolig
Sgôr 1-5	Risg Isel

2.8 Ym mis Hydref roedd asesiad adrannau a'r Grŵp Asesu Trefniadau Llywodraethu yn dod i'r casgliad mai dyma oedd amrediad sgoriau risg:

- Nifer risgiau uchel iawn: 0
- Nifer risgiau uchel: 4
- Nifer risgiau canolig: 11
- Nifer risgiau isel: 9

3. NEWIDIADAU ERS DATGANIAD 2023

- 3.1 Un newid sydd wedi bod i'r sgoriau risg llywodraethu ers i'r Datganiad Llywodraethu gael ei gymeradwyo ym mis Hydref, sef y Risg Cyllid (cyfeirnod L20). Mae'r sgôr hwn wedi cynyddu o 10 (Risg Canolig) i **20 (Risg Uchel Iawn)**:

Cyllid

Risg: Gwendidau wrth rheoli arian cyhoeddus

- 3.2 Rydym wedi adrodd yn gyson fod gan y Cyngor drefniadau effeithiol ar gyfer cynllunio a rheoli ariannol, gan gynnwys cyfrifwyr ac archwilwyr mewnol, dan arweiniad y prif swyddog cyllid. Mae gan archwilwyr mewnol ffocws ar drefniadau effeithiol a rheolaethau mewn systemau ariannol, tra mae'r cyfrifwyr yn gweithio'n agos gyda'r adrannau ac yn annog perchnogaeth rheolwyr o'u systemau, perfformiad, a phriodoldeb ariannol.
- 3.3 Credwn fod y gwaith o lywodraethu trefniadau ariannol y Cyngor yn parhau'n gadarn, gyda'r gwaith o adolygu gwariant yn erbyn cyllidebau, a monitro fod arbedion wedi'u cyflawni gan holl adrannau'r Cyngor, yn sicrhau fod y gwasanaethau yn gweithredu'n effeithlon. Fodd bynnag, am y tro cyntaf yn 2023/24 rhagwelir bydd pob un o adrannau'r Cyngor yn gorwario. Mae hyn wedi cael ei adrodd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r Cabinet ond wrth i'r angen i ddarganfod arbedion barhau, a'r galw am wasanaethau gynyddu, gellir rhagweld sefyllfa lle nad oes cronfeydd digonol yn y dyfodol i ymdrin â'r diffyg yn y gyllideb.
- 3.4 Credwn felly fod hyn wedi cynyddu'r tebygolrwydd o broblemau ariannol catastroffig a heb gamau pendant mae'n debygol iawn y byddai hyn yn amlygu ei hun yn y dyfodol gweladwy. Mae'r Sgôr Risg cyfredol felly fel a ganlyn:

Effaith	Tebygolrwydd	Sgôr risg
5	4	20

Camau gweithredu

- 3.5 Ar ôl cyfnod hir o ddarganfod a chyflawni arbedion, oddeutu £40m yn y cyfnod ers 2015/16, mae'r cynlluniau bellach gymaint yn anoddach i'w gwireddu.
- 3.6 Cymeradwywyd cyfres o arbedion newydd â gwerth £6.4m, sydd i'w gwireddu'n bennaf dros 2023/24 a 2024/25 gan y Cabinet yn Chwefror 2023. Mae cyfres ychwanegol o arbedion, gwerth £4.8m i'w hystyried am 2024/25 a 2025/26 er mwyn gallu gosod cyllideb gytbwys.
- 3.7 Mae'r tebygolrwydd o fethu gwario o fewn yr adnoddau sydd ar gael yn cynyddu. Mewn ymateb i'r sefyllfa, bydd angen i adrannau sy'n parhau i orwario adrodd i aelodau gydag eglurhad a chamau sydd i'w cymryd.

4. ARGYMHELLIAD

- 4.1 Gofynnir i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ystyried y wybodaeth sydd wedi cael ei gynnwys yn yr adroddiad yma a sylwebu arno.